

zřizována. Leč ustanovení IV. oddílu vodního zákona připouští i založení vodních družstev k převzetí a udržování vodních staveb již provedených (na př. při rozparcelování velkostatku, jehož určité komplexy pozemků byly uměle drenážemi odvodněny, bude třeba utvořiti družstvo přidělců k udržování zřízení již meliorace). Jestliže výslovné znění zákona má na mysli pouze ty případy, v nichž teprve pomocí tvořícího se družstva mají býti provedeny vodní stavby uznané za nutné neb užitečné, nelze nalézti zákonné opory pro názor, že družstva nejsou přípustná pouze k udržování staveb již zřízených. Právý opak jest zřejmý z norem §§ 78., 63., 64., 66. a 67.²⁾

Dle vodního zákona mohou vodní družstva povstati buď vůlí účastníků aneb usnesením většiny. Mimo to ustanovuje § 46., že zůstává vyhraženo zákonodárství zemskému, aby tam, kde osady neb polohy opět a opět zatopeny aneb jinými škodami vodními zastiženy bývají, zřídilo vodní družstvo bez ohledu na souhlas neb nesouhlas účastníků.

Dle toho rozeznáváme:

a) družstva dobrovolná, založená dobrovolnou úmluvou účastníků,

b) družstva s povinným členstvím, která se zřizují výrokem úřadu na základě projevu souhlasu většiny účastníků a

c) družstva nucená, která mohou býti zřízena zvláštním zákonem zemským bez ohledu na projev účastníků. Dosud však takového zákona vydáno nebylo, ježto ministerským nařízením ze dne 25. října 1917 č. 415 ř. z. upraveny byly pouze vnitřní poměry „Družstva pro regulaci toků a zřízení údolních přehrad v povodí Zhořelecké Nissy v Liberci“. Proto lze omeziti výklad tento pouze na družstva dobrovolná a družstva s členstvím povinným.

§§ 54. – 56. Zřizování vodních družstev.

§ 54. *Uzná-li se způsobem správním, že stavba nebo zřízení, jež většina účastníků předsevzítí chce, patrně jest užitečné a že zřízení toto příhodně vyvésti nelze, leč by se*

²⁾ Srov. Budw. 8507 A ai 1911.

vztahovalo také k pozemkům menšiny, tedy může menšina donucena býti, aby přistoupila ke společenstvu, ježto se za příčinou vyvedení a užívání díla zřídí. Hlasy nebudte počítány dle hlav, nýbrž dle pozemků společníkův.

Majetníci pozemků však, kteří z posavadního způsobu jich užívání větší užitek měli, nežli jest ten, jehož stavbou nebo zřízením se dojíti má, nemohou přidržováni býti k účastenství, nýbrž dle §§ 28., 37. a 38. (§ů 15., 16. a 17. zákona říšského) jen k tomu, aby povolili služebnost, nebo postoupili pozemku (§ 21. zák. říšského).

§ 55. Závazek ten nastane menšině jenom tehdá, když při podniknutích ku zavlažování pozemků zřízených alespoň dvě třetiny a při podniknutí k vysušování půdy, při stavbách ochranných a upravovacích více než polovice účastníků přivoluje, aby společenstvo bylo zřízeno.

§ 56. Většina hlasů, již ku zřizování společenstva se vyhledává, počítá se, pokud se týče prací vysušovacích a zavlažovacích, podle velikosti povrchu pozemkového, k níž se podniknutí vztahuje; pokud pak se týče staveb ochranných a upravovacích, počítá se dle toho, jakou cenu má vlastnost, která chráněna býti má.

Při vyceňování této vlastnosti má se míti zřetel též k zvýšení ceny, kteréhož stavbou lze očekávati.

I. Ohledně zřízení dobrovolných vodních družstev nemá zákon jiného ustanovení než § 53., že mohou se zřídití dobrovolným umluvením účastníků přičiněním příslušných úřadů.

Zákon nezná jiných podmínek utvoření se dobrovolného družstva mimo právě zmíněné nehledě ovšem k všeobecnému, pro obě kategorie družstev závaznému ustanovení, že tvořící se družstvo může sledovati pouze cíl zákonem v témž § 53. vytčený. Zejména neobsahuje pak zákon při družstvech dobrovolných (na rozdíl od družstev s členstvím povinným) podmínky, že by způsobem správním muselo býti předem uznáno, že projektovaná stavba jest patrně užitečná. Předpokládáť zákon, že účel, který družstvo vodní jedině dle zákona může sledovati, jest sám sebou již „patrně prospěšný“ a že účastníci dobrovolně by se do provádění jeho nepouštěli, měli-li by o prospěšnosti jeho pochybnosti.

Jenom v případě tvoření se družstva s povinným členstvím jest nutno řízení upravené §§ 90. a násl., které sleduje účel, aby jednak bylo zjištěno, zda se pro utvoření družstva vyslovila většina držitelů pozemků v úvahu přicházejících, jednak aby bylo vyšetřeno, zda splněny jsou podmínky stanovené § 54. pro donucení menšiny ke vstupu do družstva. Pro takovouto intervenci vodoprávního úřadu již ve stadiu tvůření se družstva není naprosto důvodu tehdy, když ti zájemníci, kteří mají příští družstvo tvořiti, jsou s jeho utvořením spokojeni a patřičně svou vůli projeví, v kterémžto projevu vyznačeny jsou i ty pozemky, jimiž chtějí se společného podniku zúčastniti. V tomto případě obmezuje se činnost vodoprávního úřadu pouze na vyslovení v § 57. zmíněného uznání právní existence takového dobrovolně se tvořícího družstva, jestliže stanovy, na nichž většina družstevníků se usnesla, zákonu vyhovují. Tímto úředním uznáním dosáhne družstvo pro veřejný a občanský styk právní osobnosti, stane se právnickou osobou, která spravuje všechny své záležitosti samostatně a od vůle svých členů nezávisle jediné svou reprezentací dle ustanovení stanov. Z této všeobecné úvahy plyne, že nutný jest individuální souhlas každého účastníka pouze k přistoupení do družstva, resp. k utvoření se družstva, že však, jakmile toto prohlášení přístupu se stalo řádně, není více třeba (pokud snad stanovy jinak neurčují) individuálního jednomyslného souhlasu k usnesením, která se stala k získání podkladu pro úřední uznání dle § 57. (stanovy), ani k usnesením pozdějším po tomto uznání a po schválení stanov.¹⁾

K vzniku dobrovolného družstva jest tudíž třeba pouze dohody účastníků, která ovšem musí zahrnovati všechny momenty, které předmět dohody individualisují a budoucí právní postavení každého člena v zakládaném svazku určují. Jest nutno, aby mezi účastníky sjednána byla dohoda jak o účelu podniku a jeho rozsahu, tak zejména i o technickém a finančním provedení a udržování podniku. Mimo to jest třeba, aby předem stala se dohoda o podstatném obsahu stanov družstevních, aspoň pokud jde o práva a povinnosti členské, speciálně pak o tom, zamýšlí-li se ve stanovách voliti

¹⁾ Srov. Budw. 10198 A ai 1914.

zvláštní měřítko pro hrazení nákladu od subsidiárního ustanovení zákonného (§§ 67. a 67.) odchýlné.

Souhlas s utvořením se družstva a vstup do družstva ohledně určitého pozemku může prohlásiti pouze vlastník té nemovitosti, jejíž vlastnictví má zakládati titul členský. Jest možno, aby i obec byla členem dobrovolného družstva vodního ohledně pozemků obci patřících, leč projev vůle u obce musí vycházeti od orgánu k tomu povolaného, tudíž od obecního zastupitelstva (§ 31. ob. zř.).

Pro projev vůle není sice zákonem předepsána žádná forma, ale nelze pochybovati o tom, že nejúčelněji projev ten stane se formou písemnou tím způsobem, že přistupující vyplní a podepíše písemnou přihlášku. Leč jak právě předesláno, zákon nevyžaduje žádné určité formy a možno tudíž za projev vůle považovati i konkludentní činy (na př. používání družstevního podniku pro vlastní účely a tudíž vykonávání hlavního práva družstevníkovy). Názor, že dobrovolný přístup k vodnímu družstvu může se státi jen písemnou přihlášku, že tudíž každý jiný způsob a účastenství na družstevních zařízeních nenahrazují chybící písemné prohlášení přístupu, nelze ustanoveními vodního zákona nijak odůvodniti.²⁾

Projev vůle k přístupu, ať stal se formou jakoukoliv, jest samozřejmě pro vstupujícího člena závazný a nemůže býti anulován vyjma případu, že by projekt původní byl dodatečně změněn a tím i dohoda, týkající se určitého předmětu stala by se změnou jeho neúčinnou. Z dobrovolného družstva lze vystoupiti jedině za podmínek § 64.

Jest třeba rozřešiti ještě otázku, zda uznání právní existence dobrovolného vodního družstva vodoprávním úřadem jest aktem konstitutivním, jímž družstvo právně vzniká, neb pouze aktem deklaratorním. Někteří tvrdí, že projev vůle interestentů co do zřízení vodního družstva ještě nemá vůči veřejné správě účinku družstvo zakládajícího. Neboť projevem tím prohlašují prý interestenti jen ochotu nevystupovati jako samostatný vodoprávní subjekt, nýbrž pověřiti hájením svých hospodářských zájmů vodní družstvo jako samostatnou, na fyzické osobnosti členů zcela nezávislou právní osobnost.

²⁾ Srov. Budw. 11335 A ai 1916.

Právní subjektivita může prý býti přiznána vodnímu družstvu jedině příslušným činitelem veřejné moci. Naproti tomu lze poukázati na výslovné znění zákona, dle něhož vodní družstvo může se „zříditi“ dobrovolným umluvením účastníků (§ 53.) a aby zakládající se vodní družstvo mělo platnost právní v životě veřejném a občanském, jest potřebí, aby bylo „uznáno“ od příslušného úřadu správního. Z výrazů zákonných jest zřejmo, že dobrovolné družstvo tvoří se přímo úmluvou účastníků a že uznání úřední omezuje se pouze na konstatování, zda podmínky zákonné byly při tvoření se družstva splněny, že v kladném případě uznání to vysloveno býti musí a že právní tento akt jest právě jen uznáním, aktem to deklaratorním.

II. Přísnější jsou dle §§ 54.—56. podmínky pro zřizování vodních družstev s členstvím povinným.

Jest zajisté zřejmou intencí zákona, aby dopomohl k uskutečnění určitého projektu, který s největší pravděpodobností přinese značný hospodářský užitek širšímu okruhu zájemníků i proti vůli zdráhající se menšiny. Leč samozřejmě musí výhodu tuto, vodním družstvům propůjčenou, vázati určitými kautelami, aby naopak zabránil neodůvodněnému přehlasování minority a přinucení jí v podnik pro ni zřejmě nevýhodný.

Zákon dává přednost volné dohodě před donucením. Mohou-li dobrovolně se hlásivší členové na př. chrániti svůj pozemek vodním dílem, který ponechává pozemky zdráhajících se zcela nedotčeny, nepřinášeje jim ani užitek, ani škodu, mají se dohodnuvší se účastníci omeziti na zřízení takového díla, i když snad změna jeho, technicky možná, prospěla by většímu okruhu zájemníků. Tehdy však, když nemůže býti účinek družstevního podniku technicky omezen na pozemky dobrovolně se hlásících členů, když tudíž projektované dílo stane se fakticky ochrannou stavbou větší oblasti, takže v sebe pojímá i majetek gruntovníků opponentních, má býti proti nim — aby neměli z družstevního podniku a ze sdružení se spoluobčanů prospěchu, aniž by k břemenům přispívali — vykonán nátlak na přistoupení s výhradou speciálního případu normovaného § 54. poslední odstavec, o němž promluveno bude níže.³⁾

³⁾ Srov. Budw. 9028 A ai 1912.

U družstev dobrovolných není mezi dohodnuvšími se účastníky sporu o očekávaném hospodářském významu projektu. Vždyť právě shodné nazírání v tomto směru na projekt bylo příčinou dohody a tím i vzniku družstva. Naproti tomu u družstev s povinným členstvím obyčejně bývá to nedůvěra v prosperitu podniku, resp. domnělá nepoměrnost investičního nákladu k pravděpodobnému budoucímu užítku, která nutí menšinu, aby trvala na svém odmítavém stanovisku.

Jest tudíž prvou nutností zjistiti, zda projektovaná stavba neb zřízení jest patrně užitečné.

Úkol ten svěřen jest vodoprávnímu úřadu, který k rozluštění této otázky přibere znalce, na jichž posudku — jak z věci vyplývá — spočívati bude úřední rozhodnutí. Zda dílo družstevní jest patrného užítku, jest otázka skutková, nikoli volné úvahy.

Zákon vyžaduje, aby projektované dílo bylo nesporně užitečné, t. j. aby celek jeho ve srovnání s investičními náklady jevil se ve směru hospodářském jako plus. Není třeba, aby význam celkového projektu byl i ve směru veřejném výhodný, prosperita podniku vyžaduje se jen pro pozemky do družstva pojaté.

Jak z ustanovení § 66. třetí odstavec vysvítá, předpokládá zákon, že užitečnost podniku nebude se projevovati snad u všech pozemků do družstva pojatých stejnou měrou a z tohoto důvodu bere zákon při rozvrhu družstevních příspěvků zřetel na nestejnou prospěšnost podniku jednotlivým členům. Jest však naprosto vyloučeno, aby prosperita podniku byla prokázána pouze ohledně pozemků žádající většiny. Třeba že zákon neobsahuje o tom výslovného ustanovení, nelze o tom pochybovati, že projektované dílo musí každému účastníku skytati určitou, byť i ne stejnou výhodou. To vyplývá z ustanovení § 64., dle něhož může účastník žádati své propuštění z družstva, když na jeho pozemku očekávaný výsledek družstevního podniku se nedostavil. Dle této zásady nemůže býti zajisté nikdo ke vstupu do družstva nucen, lze-li již z počátku předvídati, že podnik nemá pro něho patrného prospěchu. Nebude-li lze provésti projektovaný podnik družstevní bez pozemku, pro nějž prosperita díla předpokládati se nedá, bude lze tak učiniti — ale nikoli

povinným členstvím vlastníka tohoto pozemku, nýbrž za náhradu cestou expropriační.

2. Druhou podmínkou nuceného členství ve vodním družstvu jest, aby zřízení družstevní nebylo lze účelně provésti bez rozšíření jeho na pozemky menšíny. —

Požadavek zajisté zcela logický, má-li zdráhající se účastník býti ke vstupu do družstva přinucen. Vždyť instituce nuceného členství není nepříbuzna instituci expropriace, která — jak častěji bylo již uvedeno — může býti přiznána jen v případech prokázatelně nutných. Nelze snad vyžadovati, aby družstevní podnik byl bez přibrání pozemků (resp. objektů) menšíny absolutně neproveditelný, postačí zajisté i ta okolnost, že pak proveditelnost jeho spojena by byla s velkými obtížemi aneb s nepoměrnými náklady, čímž by prosperita jeho (podmínka prvá) byla ohrožena.

3. Dalším předpokladem nuceného členství družstevního jest, aby se uskutečněním družstevního projektu neměnil způsob dosavadního užívání dotyčného objektu v jiný, pro vlastníka méně prospěšný.

Podmínka tato platí pouze pro případ, že by určité nemovitosti užíváno bylo zvláštním způsobem (na př. hliniště cihelny), který byl by pro majitele výhodnější, než projektované užívání družstevním dílem (na př. zavlažování). Jak při výkladu podmínky první bylo vysvětleno, může vlastník kteréhokoli běžným způsobem užívaného pozemku účinně brániti se nucenému vstupu do družstva tím, že prokáže, že prosperita družstevního díla jest pro jeho pozemek nepravděpodobna. Naproti tomu vlastník pozemku odlišným než obvyklým způsobem používaného může pouze prokázati, že dosavadní užitek z pozemku jest větší, než by byl ten, kdyby podnik družstevní byl naň rozšířen.

Jako v případě prvé, byla-li přednesená námitka uznána odůvodněnou, tak i zde nemůže býti vlastník tohoto pozemku přinucen ke vstupu do družstva, nýbrž pouze, nedá-li se projekt bez použití dotyčného pozemku účelně provésti, bude cestou expropriační s použitím §§ 28., event. i 49., ovšem za náhradu dle § 38. vyměřenou přidržen k trpění nutné služebnosti.

4. § 53. vyčítaje druhy vodních družstev dle způsobu jejich vzniku uvádí, že vedle družstva utvořeného dobrovolnou úmluvou účastníků může býti družstvo zřízeno i usnesením většiny a příslušným rozhodnutím úřadu. Jest tudíž třeba, byly-li shledány výše uvedené podmínky splněny, a by zde skutečně bylo potřebné, zákonem blíže kvalifikované většiny, jíž přehlasovaná menšina musela by následovati.

Jakým způsobem se počítá potřebná většina pro projektované utvoření se družstva, ustanovuje blíže zákon v §§ 55. a 56. Jest přirozené a vyplývá z reální povahy členství družstevního, že většina ta nečítá se dle hlav praesumptivních členů družstevních, nýbrž dle pozemků (objektů) a to jednak dle plochy, jednak dle ceny nemovitostí, do oblasti družstevního podniku dle projektu pojatých. Při tom vyžaduje zákon dle různého účelu družstva většinu různě kvalifikovanou.

a) Nejprve nutno zjistiti podklad a sílu jednotlivých hlasů. Zákon rozlišuje mezi družstevními podniky melioračními a obrannými a při podnicích melioračních stanoví poměr hlasů dle plochy, která má býti do družstva pojata (tudíž zavodněna neb odvodněna), při podnicích obranných dle ceny chráněných objektů, při čemž má býti vzat patřičný zřetel též k zvýšení ceny, kterého lze stavbou očekávati.

Plocha určí se obyčejně dle výkazu ploch katastrálních, cena pak pouze aproximativně dle posudku znalců.

b) Je-li takovýmto způsobem vyšetřen počet a síla hlasů, lze přikročiti k zjištění, zda pro navrhovaný projekt jest zde zákonem požadované většiny.

V tomto směru staví zákon v § 55. pro podniky zavlažovací, při nichž jedná se o zvýšení výnosnosti, tudíž o rozmnožování soukromohospodářského prospěchu požadavek většiny dvoutřetinové, kdežto u všech ostatních podniků (ochranných, regulačních a odvodňovacích) vzhledem k jejich ochrannému účelu spokojuje se většinou pouze nadpoloviční.

O řízení při tvoření se družstva s členstvím povinným, tudíž také o postupu a způsobu řízení při vyšetřování zákonem požadované většiny, promluveno bude podrobněji při výkladu §§ 90.—93.